

Kirkon tulevaisuus ratkaistaan periferiassa

Piispa Jukka Keskitalon avajaispuhe Piispainkokouksessa Kuusamossa 31.8.2021

”Kirkon tulevaisuus ratkaistaan suurissa kaupungeissa.” Tällaisia arvioita on esitetty erilaisissa kirkon strategia- ja tulevaisuusseminaareissa viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Jos joku on halunnut ilmaista asian vielä hieman ytimekkäämmin, hän on saattanut todeta, että ”kirkon tulevaisuus ratkaistaan Kehä III:n sisäpuolella”.

Ajattelen, että elinvoimainen Koillismaan kaupunki Kuusamo piispainkokouksen pitopaikkana tarjoaa hyvän kontekstin pohtia, pitävätkö nämä kirkollisten strategiaseminaarien suosikkilauseet paikkansa ja jos pitävät, niin missä määrin.

On jo pidempään ollut selvää, että elämäämme muokkaa joukko suuria muutosvoimia, joita kutsutaan megatrendeiksi. Tulevaisuudentutkijoille megatrendi on tärkeä tulevaisuuden ennakkoinnin peruskäsite. Megatrendin käsite juontaa juurensa amerikkalaisen tulevaisuudentutkijan John Naisbittin vuonna 1982 julkaisemasta bestselleristä ”Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives”.

Naisbittin 10-kohtaisen megatrendiluettelon jälkeen on esitetty erilaisia listauksia suurista muutosvoimista. Useimmissa listoissa kärkisijoilla esiintyy kaupungistuminen. Kaupungistumisen peilikuvana on nähty maaseudun ja kauempana keskuksista olevien alueiden tyhjeneminen.

Ei siis ole ihme, että kirkollisissa strategiapohdintoissakin on kaupungistumisen megatrendin pohjalta päädytty ajatukseen, että kirkon tulevaisuus ratkaistaan suurissa kaupungeissa. Väestötilastot näyttävät tukevan tätä oletusta. Vuodesta 2015 vuoteen 2020 eli siis vain viidessä vuodessa esimerkiksi Vantaan kaupungin väkiluku on kasvanut 10,54 %:lla ja tässä lähellä olevan Posion kunnan väkiluku on vastaavasti laskenut 10,34 %:lla (Lähde: Tilastokeskus).

Toisaalta tulevaisuuden tutkijat pyrkivät tunnistamaan myös hiljaisia signaaleja, jotka saattavat olla jännitteisiä megatrendien kanssa. Jokin yllättävä tapahtuma, kuten koronapandemia, saattaa myös voimistaa hiljaisia signaaleja. Yksi tällainen tuore signaali on Helsingin väestönkasvun hidastuminen ja jopa kääntyminen muuttotappioksi ja tiettyjen, hyvät palvelut omaavien, maaseutupaikkakuntien väestön lisääntyminen. Suhteellisesti ottaen kaikkein eniten on kasvanut Jomala; siis kunta Ahvenanmaalla, jonka väkiluku on lisääntynyt viisivuotisjaksolla lähes 16 %. Myös Kuusamon kaupungin väkiluku kasvoi viime vuonna ensimmäisen kerran vuoden 1994 jälkeen.

Läheskään kaikilla väkeä menettävillä paikkakunnilla ja seurakunnissa ei ole heittäytytty väistämättömien kehityskulkujen vietäväksi. Monella pienellä paikkakunnalla halutaan olla aktiivisia tulevaisuuden tekijöitä, ja tuoda esiin, että hieman sivummalla elämisessä ja asumisessa on myös kiistattomia etuja, kuten vähemmän hektinen elämänrytmi ja upea luonto ympärillä. Korona-aikana vilkastunut kotimaan matkailu ja etätöy vapaa-ajan asunnoilta käsin on avannut monen silmiä näkemään kauneutta ja elämänlaatua nimenomaan sivussa vilkkaimmista teistä.

Onpa huumorikin otettu käyttöön. Niinpä Itä-Lapissa Sallan kunta on omaksunut brändikseen sanat ”Salla – In the middle of nowhere”. Eikä siinä vielä kaikki. Viime kesänä Sallan kunta ilmoitti hakevansa vuoden 2032 kesäolympialaisia. Syrjäseudulta voidaan katsoa myös suoraan maailmalle ohi kotoisten kasvukeskusten. Niinpä posiolaisen Pentik Oy:n brändi ei suinkaan ole ”Pentik - made in Finland”, vaan ”Pentik – made in Posio”.

Vaikka en usko, että kuvaamani hiljaiset signaalit ja megatrendien akanvirrat muuttavat kirkon kannalta vallitsevia tosiseikkoja ainakaan kokonaan, niin ne antavat kuitenkin aiheen huomata, että kirkon

tulevaisuuden kannalta muutkin tekijät kuin vain numeraaliset väestömuutokset voivat olla tärkeitä. Mainitsen niistä yhden: Kun kirkkoon kuulumisen ja siihen sitoutuminen pysyy väestöä menettävissä osissa maamme kohtuullisen korkealla tasolla, samalla kun jäsenmäärä laskee eritoten suurissa keskuksissa, voi sivummalla olevien seutujen merkitys kirkon tulevaisuudelle suhteellisesti ottaen jopa kasvaa.

Pohjoisesta käsin katsoen näyttää siltä, että kirkollisessa puheenparressa pienet ja kaukana keskuksista olevat seurakunnat nähdään turhan usein taakkana ja rintamaiden kirkon jäsenten avustettavina, jopa elätettävänä. Aina ei elävälle ja kirkon perustehtävää erittäin hyvin toteuttavalle paikallisyhteisölle ja "kasvattajaseurakunnalle" anneta sitä arvoa, jonka se ansaitsisi.

Taloudelliset mittarit ja ideologia, että jokaisen seurakunnan pitäisi tulla toimeen omillaan näyttää ajoittain olevan vahva eetos kirkollisessa päätöksenteossa. Huomionarvoista on, että parissa vuosikymmenessä Kirkon keskusrahaston tasausjärjestelmäksi tarkoitettujen vähävaraisten seurakuntien avustusten kokonaismäärä on laskenut radikaalisti. Tämä leikkaus ei ole tapahtunut vuosina, jolloin olisi ollut kovia säästöpaineita. Kyse on siis ollut tietoisesta arvovalinnasta, vaikka sitä ei ehkä sellaiseksi ole sanottu.

Toki on selvää, että terve talous on jokaisen seurakunnan toimintakyvyn lähtökohta. Mutta kuinka kristillistä tai raamatullista on ajatella, että jokaisen seurakunnan pitäisi tulla toimeen lähes tai täysin omillaan, kun olosuhteet seurakuntien välillä kuitenkin vaihtelevat niin paljon?

*

Tähän saakka olen puhunut enemmän yhteiskuntatieteiden kuin teologisella kielellä. On kuitenkin syytä tarkastella kysymystä kirkon tulevaisuuden ratkaisupaikoista myös Raamatun omien opetusten ja teologian kautta.

Katolisen maallikkoliikkeen Sant'Egidion yhteisön perustaja Andrea Riccardi on kirjoittanut kirjan "To the Margins" eli vapaasti suomennettuna "Marginaaleja kohti". Roomassa historian professorina ja Mario Montin virkamieshallituksen ministerinä toiminut Riccardi muistuttaa, että kristinuskon tulevaisuus on aina ratkaistu kaukana keskuksista. Jeesus itse opetuslapsineen toimi kaukana pääkaupungista pohjoisessa Galileassa, ja kun hän sitten uskaltautui Jerusalemiin, hänet tapettiin. Monina kristinuskon kannalta vaikeina aikoina hengellisyys on kukoistanut syrjäisten seutujen luostareissa ja erämaaisien hengellisyydessä.

Ricardin ajatusta soveltaen voi myös todeta, että kaikki kirkkomme herätysliikkeet ovat syntyneet maaseudulla kaukana keskuksista. Ja kuinka ollakaan, kristinuskoko kasvaa nopeimmin Afrikassa, joka on ensimmäisen maailman näkökulmasta katsoen periferiassa. Maailman suurin luterilainen kirkko on Etiopiassa ja Intiassa on enemmän luterilaisia kuin Suomessa.

Kun nyt murehditaan kirkon tulevaisuutta Suomessa, olisiko syytä kääntää katsetta reuna-alueille ja usein halveksittuun periferiaan? Ensi viikonvaihteessa toimitan piispantarkastuksen Oulun hiippakunnan eteläisimmässä seurakunnassa Perhossa, jossa paikalliseen luterilaiseen seurakuntaan kuuluu yli 92 % kunnan asukkaista. Se on koko kirkon korkein luku. Seurakunnan toiminta on vilkasta ja sitoutuminen korkealla tasolla. Kun Perhon kunnassa ei ole luterilaisen seurakunnan lisäksi yhtään muuta kristillistä seurakuntaa, niin kyseessä on sanan varsinaisessa merkityksessä "Kirkko Perhossa".

Edellä kuvaamistani oivalluksista sai alkunsa prosessi, joka johti Oulun hiippakunnan tuoreeseen strategiaan. Strategian teologinen lähtökohta on tiivistetty seuraaviin ajatuksiin:

"Jeesus aloitti työnsä menemällä periferiaan, hän liikkui yhteiskunnan laidalla ja perusti keskuksen työlleen sinne. Jeesus nosti viimeiset ensimmäisiksi, niin että köyhät ja alas painetut saivat vapautuksen. Köyhyyttä on monenlaista: aineellista köyhyyttä,

syрjäytyneisyyden ja yksinäisyyden aiheuttamaa köyhyyttä, merkityksen ja elämän suunnan puutteen aiheuttamaa köyhyyttä ja köyhyyttä, joka johtuu siitä, ettei evankeliumi ole elämän keskiössä.

Kirkko löytää identiteettiinsä asettumalla näiden köyhien rinnalle ja ymmärtäessään, ettei sen osa tässä maailmassa ole menestystarina. Kirkossa ei ole auttajia ja autettavia, on vain sisaria ja veljiä. Kirkko löytää tehtävänsä, kun se tunnistaa haavansa. Silloin se voi olla yhteisö, jossa haavoitetut löytävät kotinsa. Kirkon työn keskus on köyhien, syрjäytyneiden ja yksinäisten keskellä tehtävä työ, mutta sen sydän on puolestaan rukouksessa ja jumalanpalveluksessa. Kirkon olemassaolo on osallisuutta Jumalan missioon tässä maailmassa.” (Oulun hiippakunnan strategian teologisen osion tiivistelmä)

Oulun hiippakunnan strategia nostaa eri tavoin sivuun jätetyt keskukseen. Yksi muoto tätä on maantieteellinen syрjäseutuisuus ja siellä toimivien seurakuntien taloudellinen niukkuus. Mutta tietenkään marginaalia ja periferiaa ei tule tässä yhteydessä ymmärtää vain maantieteellisenä syрjäseutuna, vaan keskusten ja periferian raja kulkee viime kädessä ihmisten ja elämän olosuhteiden kuin kaupunkien ja maaseudun välillä.

Jos on niin, että kirkon tulevaisuus ratkaistaan keskusten sijasta periferiassa, niin eikö tämä mielenkiintoisella tavalla nimenomaan murra edellä kuvaamani teoreettista vastakkainasettelua kasvukeskusten ja maaseutupaikkojen välillä. Ajattelen, että kirkon tulevaisuuden kannalta maaseudun ja kaupunkien seurakuntien välillä vallitsee kohtalonyhteys. Marginaalissa ja periferiassa eläviä ihmisiä on yhtä hyvin Kuusamossa kuin Kokkolassa, yhtä hyvin Helsingin Kallion kylässä kuin Halsuan Kalliokosken kylässä.